

Jagten på den russiske grønlander

Af Bent Nielsen

De fleste danskere – og i hvert fald dette blads læsere – vil givetvis vide, at der næppe er én eneste grønlander i den gamle russiske hovedstad, Skt. Petersborg. Når der alligevel er mening i overskriften, har det baggrund i et kig rundt i byens kroge, som har vist, at denne sandhed ikke er så ligetil endda.

Peter den Store (1672–1725) var en mand med ambitioner og jernvilje. Dét er Skt. Petersborg, selv i dag, 270 år efter hans død et overvældende bevis på. Byen, som Peter lagde navn til, har modstået 70 års kommunistisk kulturpolitik, 900 dages belejring under Anden Verdenskrig og endog de sidste 5 års kapitalistiske reklameinvasion. Skt. Petersborg består reelt af to dele: Et stort centrum, der er den oprindelige by anlagt midt i Nevaflodens delta, og nord, øst og syd herfor de store områder som er opstået i kommunist-perioden og som af mange petersborgere lidt nedladende stadig kaldes »Leningrad« – endeløse boligkvarterer med gråt betonbyggeri.

I året 1721 åbnede den danske kong Frederik d. 4. adgang for Hans Egede til at »genopdage« Grønland. Samme år blev

en anden dansker, Vitus J. Bering ansat med rang af kaptajn i den russiske marine. Få år senere blev han af Peter den Store sendt østpå for at undersøge de ukendte områder mellem Asien og Amerika. Disse to danskere nåede altså omtrent samtidig til hver sit yderdistrikt af de arktiske områder, der dengang som i dag, bebos af eskimoer: Grønlands syd-vestkyst og Sibiriens østligste spids.

Vitus Berings møde med de sibiriske eskimoer er der vidnesbyrd om i Skt. Petersborg. Peter den Store og hans senere efterfølgere ville skabe en verdensby, som kunne imponere og præsentere alle Ruslands herligheder. Derfor er der her en lang række museer, som kan fremvise det gloriøse imperiums magt, rigdom og fremgang.

På Det Etnografiske Museum er der netop genåbnet en afdeling, som præsenterer Sibiriens østligste folk. Udstillingen er præsentabel og informerende; men

Bent Nielsen, født 1956, stud.mag. i eskimologi med sidefag i russisk og minoritetsstudier.

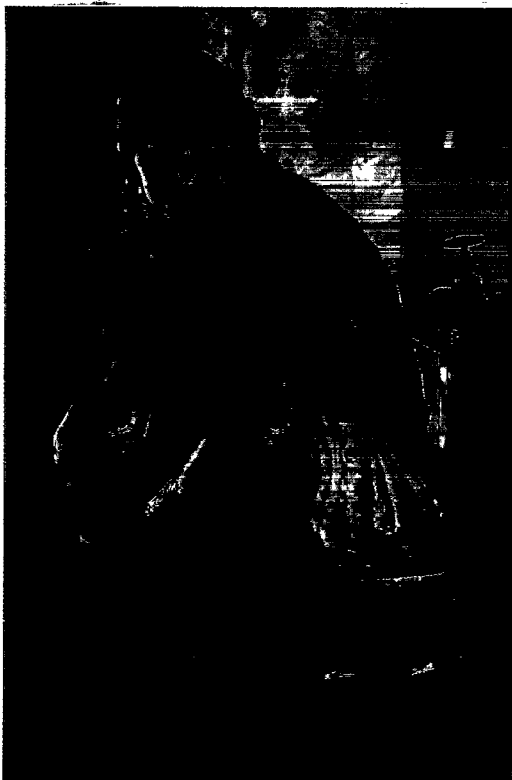
Ruslands eneste(?) grønlander. Det antropologisk-etnografiske Museum, Skt. Petersborg. Foto: Bent Nielsen.

uden smålige hensyn har man under ét præsenteret eskimoer, chuktere, koryakker og nenets – en samlet befolkning på ca. 60.000, hvoraf eskimoerne udgør under 3%. Man får altså et generelt indtryk af disse fire folkeslags oprindelige kultur, men ingen specifik information om eskimoerne.

Et noget andet indtryk møder publikum på Det antropologisk-etnografiske Museum. Her er samlinger fra kulturer overalt i verden og altså også fra det eskimoiske arktis. Museet er af den gamle

slags med kæmpevitruiner, hvori »typiske situationer« fra den pågældende kultur er opstillet. I den eskimoiske afdeling er der en klar opdeling og med kort anvist, hvor de enkelte etnografika hører hjemme og en anskueliggørelse af, at der også indenfor den traditionelle eskimoiske kultur var forskelle fra område til område. Samlingen er – måske lidt kedelig – men rig holdig og informerende.

Og her fandt jeg en grønlander! – ganske vist en dukke, men iført den traditionelle grønlandske skinddragt og ved siden

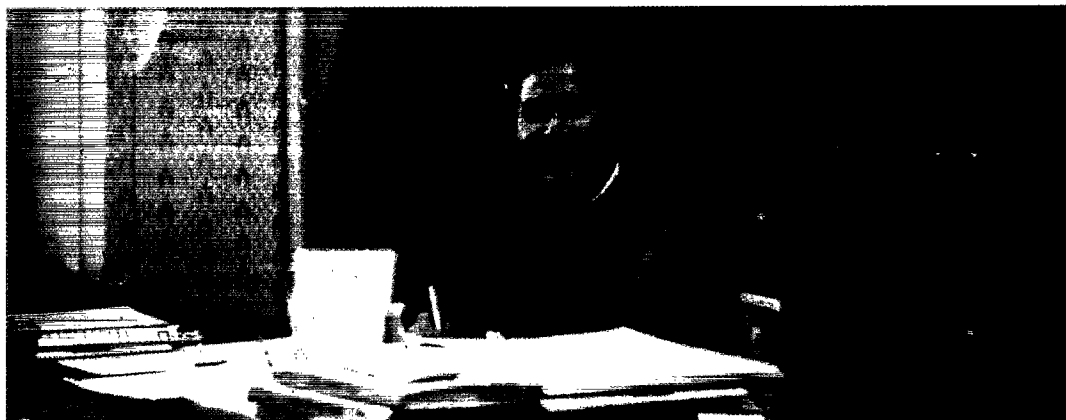

Sovjetidens syn på den gamle uddøende kultur og boglig oplysning som vejen fremad og opad.
Foto: Bent Nielsen.

af en karakteristisk nyere grønlandsk nationaldragt med perler og hvide kamikker.

Et andet spor af grønlandere i Skt. Petersborg er den kæmpemodel af det arktiske område – inklusive hele Grønland, der møder publikum som det første på Det arktisk-antarktiske Museum. På samme museum er udstillet to ganske specielle, men udtryksfulde skulpturer: En lidt forhutlet, sammenkrøbet, gammel eskimo-kvinde i traditionel skinddragt og en ung opadstræbende eskimo-kvinde med en bog som fornyelsens symbol og kraft.

Sovjetisk propaganda, javel, men også et udtryk for den retning kommunikationen mellem de små eskimoiske samfund i det yderste Sibirien og Skt. Petersborg har haft. Bogen er europæeres nøgle til en ny og bedre verden – lagt i hånden på en eskimo. Dermed har eskimoen fået anvist sin (europæiske) vej ind i fremtiden. Samtidig er den gamle eskimokvinde og hendes kultur tydeligvis overflødiggjort. – Et eksempel på den påvirkning eskimoerne har været udsat for siden den første kontakt med europæere. En påvirkning stort set uden gensidighed. En påvirkning som også grønlandere har kendt siden den

Vladimir Raktylin, redaktør for dobbeltsprogede tidsskrifter og skolebøger mv., som distribueres og anvendes i det nord-østlige Sibirien. Foto: Bent Nielsen.

første kontakt med Danmark. København og Skt. Petersborg har nok haft forskellige strategier og mål i forholdet til deres eskimoiske kolonier; men begge steder har påvirkningen været overvældende og stort set ensrettet.

En rundtur, som ovenfor beskrevet, foretaget i København, vil markant adskille sig fra turen i Skt. Petersborg. På Nationalmuseet i København findes meget store samlinger af eskimoiske etnografika, både fra Grønland, Canada, Alaska og Sibirien. Desuden er der i det øvrige København et væld af umiddelbart tilgængeligt materiale om Grønland og dets befolkning: Skulpturer, mindesten, foreninger, institutioner, politikere – og ikke mindst: Grønlændere, som det ikke er usædvanligt af møde på Københavnske gader. Selvom relationerne mellem Danmark og Grønland har været ensrettet, er der dog i dag også mange vidnesbyrd om en vis gensidighed mellem de to lande. Tilsvarende vidnesbyrd om gensidighed i forhold til de sibiriske eskimoer er det vanskeligt at finde i Skt. Petersborg (når

Skt. Petersborg her nævnes i stedet for Moskva, er grunden den, at de institutioner, som referer til det nordlige Sibiriens folk, etableredes dengang Skt. Petersborg endnu var hovedstad – og disse institutioner er fremdeles beliggende her).

En enkelt af disse institutioner er dog helt ung: »European University of St. Petersburg«, hvor man forsøger at skabe et universitetsmiljø uafhængigt af den gamle hierarkiske tradition. Jeg fik mulighed for at interviewe universitetets vicerektor, lingvisten Nikolaj Vakhtin. Vakhtin har af flere omgange været på Chukotka-halvøen og kender meget indgående eskimoernes sprog, kultur og aktuelle politiske og økonomiske situation. På spørgsmålet om relationerne mellem det europæiske Rusland og de sibiriske eskimoer, er Vakhtins svar klart: »Påvirkningen er helt ensrettet – de politiske og økonomiske forandringer i Ruslands magtcenter influerer voldsomt på eskimoernes dagligdag, men eskimoerne er uden mulighed for at påvirke de centrale beslutningstagerne. Selvom nogle eskimoer vil-

le foretage den 8000 km lange rejse fra Chukotka til Moskva og opnå adgang til Kreml, måske endda få Boris Jeltsin i tale og få ham overbevist om konkrete tiltags nødvendighed – så ville det alligevel ikke nytte. Mellem Jeltsin og eskimoerne er der geografisk så langt og så mange bureaukratiske led, at enhver konkret aftale vil smuldre til intet inden den når ud til modtagerne». Vakhtin nævner bl. a. et eksempel, hvor skadeserstatning efter en forureningsulykke aldrig nåede frem til de lokale fangere og fiskere, men forsvandt et sted i provinshovedstaden Magadan. »De lokale og regionale myndigheder er de reelle magthavere i forhold til eskimoer og andre mindre minoriteter. Desuden er så simple ting som tilstedeværelsen af en bank, infrastruktur og uddannede personer på en mængde områder reelle problemer«, siger Vakhtin og svarer på spørgsmålet om, hvad der nu og her er det mest akutte behov: »De største umiddelbare behov for befolkningen i det nord-østlige Sibirien er klare retningslinier for deres erhvervsgrundlag: Fangst og fiskeri. Et gennemsnits eskimo-samfund behøver blot et område med en radius på 20 km for at kunne klare sig. Men indenfor dette område må de have fri jagt og fiskeri og ikke som nu forud for hver jagt ansøge om tid, sted, antal osv.«

»Som petersborger er man i øvrigt generelt velset i det nord-østlige Sibirien«, nævner Vakhtin. »Fra Moskva kommer alle de politiske og økonomiske ubehageligheder; men i Skt. Petersborg ligger de institutter og institutioner, som repræsenterer det positive bindeled mellem det europæiske Rusland og det nord-østlige Sibirien.«

En institution som har haft overordentlig stor betydning er Hertzens pædagogiske Universitet, hvor mange unge mennesker fra Nord-øst-sibirien har fået deres eksamen som lærere, administrativer eller andre samfunds-uddannelser og senere er vendt tilbage til Sibirien. Desværre måtte jeg affinde mig med, at der p.t. ingen eskimoiske studerende er på dette universitet. En anden vigtig funktion har til huse i Bøgenes Hus (Dom Knigi) på Skt. Petersborgs hovedstrøg: Redaktionen af tidsskrifter, skolebøger mv. for eskimoer og andre nord-øst-sibiriske folk. Redaktør Vladimir Raktylin er umådelig venlig og demonstrerer gerne eksempler på deres produktion af dobbeltsprogede bøger og tidsskrifter. Bag det russisk-klingende navn skjuler der sig – en grønlander! Det vil sige, det var mit første indtryk. Udseendet, venligheden og mimikken mindede mig om min egen grønlandske familie; og Raktylin viste sig da også at have kontakter til »Ilisimatusarfik« (universitetet) i Nuuk og »Kalaallit Illuutaat« (Grønlandernes Hus) i København. Men grønlander er han nu ikke. Han taler yupik (de sibiriske eskimoers sprog) men er chukter.

Med Raktylin sluttede min søgning efter grønlandere i Skt. Petersborg. Reelt fandt jeg jo ingen grønlandere – og heller ingen sibiriske eskimoer. Og dette bør måske ikke undre al den stund Ruslands eskimoiske befolkning (ca. 1800) kun udgør godt 1 procent af 1 promille af hele Ruslands befolkning (ca. 150.000.000). Men – i lighed med København – er Skt. Petersborg et centrum for uddannelse, forskning og museal virksomhed vedrørende eskimoerne.